

ÖLÜ DENİZ YAZMALARINDA GELECEĞE DÖNÜK BEKLENTİLER BİR AHİR ZAMAN PEYGAMBERİNİ ÖNGÖRÜR MÜ? -TEBŞİRÂT AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME-

-Do the Messianic Hopes in the Dead Sea Scrolls Predict an Eschatological Prophet?- An
Evaluation in Terms of Tabshirât-

Yrd.Doç.Dr. Fadıl AYĞAN

Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
fadilaygan@gmail.com

Abstract *As in the most religious traditions there is the faith of a savior who will come at the end of times in Judaism. According to Rabbinic Judaism this savior is king-messiah who descended from David. However, there are different conceptions of the Messiah in the Tanakh and Jewish History. Likewise there are different expectations for the future which appeared in the Jewish community in the Dead Sea Scrolls that were discovered in the twentieth century. The most remarkable thing in these expectations is to mention an eschatological prophet. In this article the relationship between messianic hopes and prophecy in the Jewish society in the period of the second temple will be discussed. Also expectation of the prophet who was mentioned in the Dead Sea Scrolls will be examined. Additionally, this information will be evaluated in terms of Qur'anic data about which Prophet Muhammad is mentioned in the previous religious text and expectation of Ahlu'l-Kitab (Jews and Christians) for savior is realized with Prophet Muhammad.*

Key Words *Dead Sea Scrolls, Prophecy.*

Giriş

Ölü Deniz Yazmaları, 1947 ve takip eden yıllarda Ölü Deniz'in batı kıyısında Kumran harabelerinde bulunan yazmaları ifade eder. Bu yazmalar, kutsal kitap metinleri, bazı apokrif metinler ve Kumran cemaati tarafından yazıldığı tahmin edilen parşömenlerden oluşmaktadır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve ilgili dinler açısından önemli bilgiler içeren yazmaların bugün gelinen bilimsel görüşe göre M.Ö 200 ile M.S 70 yılları arasında yazılmış olabileceği belirtilir.¹ Yazmaların hangi dinî gruba nisbet edileceği

¹ Geza Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, çev. Nurfer Çelebioğlu, İstanbul: Nokta Kitap, 2005, s.37.

konusu tartışmalı olup metinleri, Ferisiler, Sadukiler, Zelotlar veya Hıristiyan Yahudiler ile ilişkilendiren çeşitli tezler mevcuttur. Bununla birlikte yaygın kanaat, Kumran yazmalarının Essenilere² ait olduğu görüşüdür. Metinlerde ortak mülkiyet anlayışı, cemaat kuralında kadınlarla ilgili ifadelerin azlığı, Kumran'ın coğrafi konumuyla Pliny'in Essenilerin yerleşkesi olarak ifade ettiği mekân arasındaki benzerlik gibi deliller, Esseniler tezini kuvvetlendirmektedir.³

Ölü Deniz Yazmaları, yazıldığı dönem Yahudi toplumu hakkında bilgiler sunduğu gibi geleneksel Yahudilik dışındaki anlayışları da yansıtmaktadır. Bu makalede Ölü Deniz Yazmalarında, geleceğe dönük olarak bir peygamber beklentisinin varlığı tartışılacaktır. Eskatolojik beklentinin yaygın olduğu bir dönemde ve coğrafyada varlık gösteren Kumran cemaatinin, yoğun bir şekilde geleceğe dönük beklenti içerisinde olduğu kabul edilir. Cemaat, peygamberlerin daha önce bildirdikleri olayların gerçekleşmesini umarak yaşamaktaydı.⁴ Aynı zamanda yazmalar, geleneksel Yahudi teolojisinde geleceğe dönük beklentilerden farklı mesihî beklentilere yer vermekte bu çerçevede bir peygamberden söz etmektedir.

Bilindiği üzere dinî geleneklerin çoğunda ahir zamanda gelecek bir kurtarıcı inancı mevcuttur. Kur'an'ın Ehl-i Kitap olarak tanımladığı Yahudi ve Hıristiyanlarda da söz konusu beklenti varlığını sürdürmüştür. Kur'an-ı Kerim ise kendisinden önceki dinî gelenek ve metinlerin aksine ahir zamanda gelecek bir kurtarıcı ve yeryüzünde gerçekleşecek bir altın çağ beklentisine yer vermemektedir. Bilakis Kur'an, nübüvvetin insanlık tarihiyle başlayan bir süreç olduğunu ve bu sürecin peygamberler zincirin son halkası olan Hz. Muhammed'in gelişiyle tamamlandığını vurgular. Aynı zamanda Kur'an'da son peygamberin gelişiyle önceki dinî geleneklerin, özellikle ana muhatap kitle olarak Ehl-i Kitabın bir kurtarıcıya ilişkin beklentilerinin gerçekleştiği belirtilmektedir. Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğinin Tevrat ve

² M.Ö. 2. yüzyıl ile M.S. 2. yüzyıllar arasında faaliyet gösteren asketik bir yahudi mezhebidir. Toplumsal yaşama oldukça önem veren Esseniler, son derece organize edilmiş bir hayat tarzına sahiptiler. Kudüs merkezli resmi Yahudiliğe karşı çıkarak Kudüs dışındaki tepelik bölgelere çekilmiş ve orada kendi din anlayışlarına uygun yaşamışlardır. Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 121.

³ Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.38; Ölü Deniz Yazmaları ve Esseniler ilişkisi hakkında daha fazla bilgi için bk.İsmail Kazez, *Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları*, Yüksek Lisans Tezi, O.M.Ü.S.B.E, 2001.

⁴ Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.107.

İncil'de haber verildiği (el-A'raf 7/157), kendilerine kitap verilenlerin onu kendi oğullarını tanıdıkları gibi bildikleri (el-Bakara 2/146) ve Hz. İsa'nın kendisinden önceki Tevrat'ı doğrularıp kendisinden sonra gelecek olan Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelediği (es-Saff 61/6) bildirilmektedir. Kur'an'ın verdiği bu bilgilerin Kitab-ı Mukaddes'e ilişkin boyutunun yanı sıra Yahudi ve Hristiyanların tarihî ve sosyolojik olarak böyle bir beklenti içerisinde olduğunu gösterir.

Kur'an'ın söz konusu beklentiye ilişkin verdiği bilgilerin muhatabı esas olarak Yahudi ve Hristiyanlardır. Resmî Yahudi teolojisinde ise beklenen kurtarıcı İsrailoğullarının kurtuluşunu sağlayacak kral-mesih'tir. Geleneksel Hristiyanlıkta ise söz konusu beklenti, İsa-Masih'in başlattığı kurtuluşu tamamlamak üzere yeniden dönüşü (Parousia) ile gerçektecektir. Her ne kadar geleneksel teolojiler bu şekilde gelişe de gerek Kitab-ı Mukaddes metinlerinde gerek tarihî süreçte farklı kurtarıcı anlayışları veya kurtarıcının öğretmen-peygamber gibi farklı vasıfları söz konusu olmuştur. Bu makalede incelediğimiz Ölü Deniz Yazmaları da Yahudi toplumu içerisinde geleneksel Mesih inancından farklı kurtarıcı beklentilerini içermektedir. Bu bağlamda öncelikle yazmalardaki söz konusu beklentilere zemin oluşturacak Kitab-ı Mukaddes metinleri ve özellikle ikinci mabet döneminde Yahudi tarihinde mevcut beklentilere temas edilecektir. Akabinde de Ölü Deniz Yazmalarında yer alan farklı mesihî beklentiler incelenecek ve yazmalarda söz edilen peygamberin ahir zaman kavramıyla ilişkili olarak geleceğe dönük bir öngörü olup olmadığı tartışılacaktır. Sonuç olarak geleneksel Mesih beklentisinden farklı olarak Yahudi toplumunda beklenen kurtarıcının, Kur'an'da ortaya konulan bilgileri destekleyecek şekilde bir peygamber kimliği ve vasfının olup olmadığı belirlenmeye çalışılacaktır.

Yahudi Geleneğinde Mesihî Beklenti ve Peygamberlikle İlişkisi

Ahir zamanda bir kurtarıcının geleceğine ilişkin beklenti içerisinde olmak Yahudiliğin temel inançlarından birisidir. Bu, esasen kendilerini kurtarıp kutsal topraklarda dini ve siyasi bağımsızlıklarını sağlayacak bir mesih-kral beklentisini ifade eden bir inançtır. Ayrıca, içinde yaşanan dönemin kötü görülmesini ve geleceğe umutla bakarak kurulacak yeni bir düzen beklentisini belirtir. Mesihî beklenti, geleceğe dönük olarak İsrailoğulları için kendi topraklarında veya daha geniş anlamda bütün insanlık için siyasî özgürlük, ahlakî mükemmellik ve dünyevî mutluluk umududur. Mesih inancı da ahir zamanda gücü ve ruhi yapısıyla İsrailoğulları'na siyasî ve manevî mutlak

kurtuluş, bu münasebetle de bütün insanlığa dünyevî mutluluk ve ahlakî olgunluk getirecek güçlü kurtarıcıdır.⁵

Yahudi tarihinde Kral-Mesih beklentisi yanında farklı mesih anlayışları da söz konusudur. Eski Ahit metinlerinde mesih kavramının karmaşıklığı ve çeşitliği bu farklı anlayışlara kaynaklık etmiştir. Eski Ahit'te mesih ifadesinin kullanımı krallar ile sınırlı değildir. Çeşitli metinlerde meshedilmiş rahiplerden bahsedilir.⁶ Eski Ahit'te peygamberlerin meshedilmelerinden de söz edilir.⁷ Bu ifadelerden Mesih kelimesinin seçilmişliğin bir işareti olarak kutsanmayı ifade ettiği anlaşılır. Zira yağlama ritüeli seçme ve onurlandırmayı ifade etmektedir. Bu vesileyle meshedilen kişinin Tanrı'yla olan ilişkisi ve seçkinliği vurgulanmaktadır. Sonraki dönemlerde beklenen kurtarıcı krala bu ismin verilmesi de onun Tanrı tarafından seçilmiş kişi olarak telakki edilmesi dolayısıyla'dır.

Eski Ahit metinlerinde "Mesih" ifadesinin rahip ve peygamberleri de kapsayacak şekilde kullanılması, sonraki dönemde ortaya çıkan ikili mesih anlayışı, Davud soyundan Mesih yanında "Harun'un mesih'i" ve "Yusuf oğlu Mesih" gibi düşüncelere kaynaklık etmiştir. Eski Ahit metinleri beklenen Mesih'i, askeri-siyasi özellikleri yanında "Harika öğütçü",⁸ Tanrı'nın ruhu, bilgelik ve anlayış ruhunun üzerinde olduğu,⁹ Tanrı'nın hoşnut olarak seçtiği ve ruhunu üzerine koyduğu kulu¹⁰ olarak tasvir eder. Dinî beklentide belirleyici unsur "Rabbin günü" kavramıdır. O gün insanların gurur ve kibirleri kırılacak yalnızca Rab yüceltilecek, putlar tamamen ortadan kaldırılacaktır.¹¹ İnsanlar, Yakup'un kutsalını kutsal sayacak, İsrail'in Tanrı'sından korkarak¹² ona dönecek, altın ve gümüşten yapılan putları reddederek atacaktır.¹³ Bu bağlamda birçok araştırmacıya göre geleceğe dönük beklentileri üreten İsrail'in politik ve ulusal istekleri ile birlikte dinî yapılarıdır. Geleceğe dair beklenti Yahve'nin vaadi olarak ifade edilir. Tarihi süreç

⁵ Joseph Klausner, *The Messianic Idea in Israil*, İng. çev. W.F.Stinespring, New York: Macmillan Company, 1955, s.9.

⁶ Lev. 4:3,5,16; Say.3:3.

⁷ "Meshettiklerime dokunmayın, peygamberlerime kötülük etmeyin" Mez.105:15; I Tar. 16:22; ayrıca bkz. I Kral.19:16

⁸ İşa. 9:6.

⁹ İşa. 11:2

¹⁰ İşa. 42:1.

¹¹ İşa. 2:17-18

¹² İşa. 29:23.

¹³ İşa. 31:7.

içerisinde mesihî beklenti daha fazla dinî motif ile tasvir edilmeye başlanmıştır. Siyasî yönü yanında dinî-ahlakî unsurlar hep var olmuştur.¹⁴

Geleneksel Yahudi teolojisine göre peygamberlik Malaki ile sona ermiş olup yeni bir peygamber gelmeyecek, beklenen kurtarıcı ise bir kral olan Mesih'tir. Bununla birlikte Eski Ahit metinlerinde Musa peygamber idealinin geleceğe dönük boyutları söz konusudur. Yahudi nübüvvet anlayışının temel yasalarını ortaya koyan, Musa peygamberi nübüvvetin bir prototipi kılan Tesniye 18, aynı zamanda geleceğe dönük beklentinin bir kategorisini oluşturur ve bir peygamberin geleceğini bildirir: “Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurdıklarımın tümünü onlara bildirecek.”¹⁵ Tesniye kitabının bu bölümü geleceği beklenen Mesih ve İlya dışında Musa benzeri bir peygamber beklentisini ortaya koymaktadır.

Yahudi toplumunda söz konusu beklentinin tarihî bakımdan milattan sonraki dönemlere kadar sürdüğü görülür. Musa gibi bir Peygamber beklentisi, Kumran cemaati ve Yeni Ahit geleneği tarafından vurgulanan bir unsur olmuştur.¹⁶ İsa dönemi Yahudi toplumu hakkında bazı tarihi bilgiler aktaran Yeni Ahit metinlerinde de toplumun bu beklentisine işaret edilir. Örneğin Yuhanna'nın aktardığına göre Yahudi yetkililer Ürdün nehri civarında peygamberlik faaliyetine başlayan Yahya'nın kimliğini tespit etmek için Kudüs'ten kâhinler (Kohenler) ve Levilileri gönderirler. O, gelenlere Mesih olmadığını ifade eder. Onlar da kendisine “Öyleyse sen kimsin? İlya mısın?” diye sorarlar. O da “Değilim” diye cevap verir. Bunun üzerine “Sen beklediğimiz peygamber misin?” diye sorarlar. O yine “Hayır” diye cevap verir. Gelen Ferisiler ise ona Mesih, İlya ve beklenen peygamber olmadığı halde neden vaftiz ettiğini sorarlar.¹⁷ Bu ifadeler yahudi toplumunun, miladi 1. asra yaklaşıldığı dönemde Mesih ve İlya'nın geri dönüşü beklentisi dışında bir peygamberi beklediğine işaret etmektedir. Tesniye 18'de söz edilen beklenen Peygamber'e 1.Makkabiler kitabında da atıfta bulunulur ve geleceğe dair beklenti olarak

¹⁴ Sigmund Mowinckel, *He That Cometh*, çev. G.W.Anderson, New York: Abingdon Press, t.y., s.138.

¹⁵ Tes. 18:18; Bu değerlendirme için bk. John F.A, Sawyer, *Prophecy and the Biblical Prophets*, Oxford: Oxford University Press, 1993, s.17; Şinasi Gündüz, *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları 2004, s.180; Ömer Faruk Harman, “Yahudilikte Peygamberlik”, *İslâm Tetkikleri Dergisi*, 9 (1995), s.136.

¹⁶ bkz. 4Q175:1QS 9:9-11; Elç. 3:22-23, 7:37

¹⁷ Yuh. 1:19-25.

bir peygamberin gelişinden bahsedilir. Söz konusu metinde Simon (Şim'on) Makkabi'nin "güvenilir peygamber" gelinceye kadar insanlar tarafından lider ve başrahip kabul edildiği ifade edilir.¹⁸

Peygamberliğin Malaki ile sona erdiği şeklindeki inanç, geleneksel Yahudiliğin temel esaslarından biri olmakla birlikte tarihî süreç içerisinde Yahudi toplumunda peygamberlik kurumunun ortadan kalktığı söylenemez. Mesihî bir tarzda ve vizyonlar ile gelecekte haber verme şeklinde de olsa peygamberlik iddiasında bulunan ve toplumun bir kısmı tarafından peygamber olarak kabul edilen, başta din adamları ve siyasî yönetimler tarafından sahte peygamber olarak değerlendirilen kimseler varlığını devam ettirmiştir. Miladi 1. asırda yaşamış Yahudi tarihçi Josephus *The Antiquities of the Jews* ve *Wars of the Jews* adlı eserlerinde pek çok peygamberlik hareketinden bahseder. Bu hareketlerin toplumda bir sosyal değişim ve Roma iktidarına karşı bir siyasal girişim hareketi olduğu görülür. Bu hareketlerin önderleri de halkın bir kısmı tarafından peygamber olarak kabul edilmekte ve geniş bir inanan kitlesi toplamaktaydı. Roma yönetimi ve yahudi din adamları ise bu kimseleri İlahi vahiy aldıklarını iddia edip halkı kandırmaya çalışan sahte peygamberler olarak değerlendirmekteydi. Daha çok kırsal bölgelerde etkin olan bu hareketleri Roma idaresi sert bir şekilde bastırma yoluna gitmiştir.¹⁹

Yahudi toplumu içerisinde ortaya çıkmış olan Yahya Peygamber'in nübüvvet faaliyetlerinin de bu şekilde değerlendirildiği görülür. Yeni Ahit metinleri ve Josephus onu, Yahudi toplumu içerisinde halk tarafından peygamber kabul edilen bir kimse olarak tanıtır.²⁰ Josephus'a göre Yahya, vaftizci olarak bilinen, Yahudileri faziletli davranışlara, günahları bağışlatmak için tövbeye ve vaftiz olmaya davet eden bir kimsedir. İnsanlar öğretilerinin etrafında toplanmış ve önemli bir dini hareket oluşturmuştu.²¹ Josephus, eserinde söz konusu dönemde gerçekleşmiş pek çok peygamberlik hareketinden söz etmektedir.²² Bu tarihî bilgiler bize Yahudi tarihinde Mesih ve peygamber kavramlarının ilişkili olarak algılandığını gösterici mahiyettedir. Bu bağlamda gerek Eski Ahit

¹⁸ I Mak. 14:41.

¹⁹ Josephus, *Wars of the Jews*, II, 8:4 (*The Works of Flavius Josephus*, çev. William Whiston, Auburn 1857 içerisinde)

²⁰ Mat. 14:5, 21:26; Mark. 11:32; Josephus, *Antiquities*, XVIII, 5:2 (*The Works of Flavius Josephus*, çev. William Whiston, Auburn 1857 içerisinde)

²¹ Josephus, *Antiquities*, XVIII, 5:2.

²² Josephus, *The Antiquities of the Jews*, XX, 5:2; , 8:6; a.mlf., *Wars of the Jews*, II, 8:5.

metinleri gerekse sonraki dönem literatürde beklenen kurtarıcının, siyasî hâkimiyeti sağlayacak kral kimliğinin yanı sıra, dinî ve ahlâkî yapıyı düzenleyecek peygamber ve öğretmen kimliklerini de şahsında toplayan bir kişilik olduğu görülür. Farklı Mesih anlayışlarına ve peygamberlik vasıflarıyla ilişkili bir mesihî beklentiye yer veren Yahudi metinlerinden biri de Ölü Yazmalarıdır.

Ölü Deniz Yazmalarında Mesih Anlayışı ve Peygamberlikle İlişkisi

Geleneksel Yahudi inancındaki Mesih beklentisi dışında kalan farklı anlayışlar, Ölü Deniz Yazmaları'nda açık bir şekilde görülür. Yazmalarda Davud soyundan gelecek Kral-Mesih'ten farklı bir mesih figüründen söz edilir:

“Onlar kendi gönüllerinin inatçılığı yolunda yürümek adına Yasa'nın öğütlerinden sapmayacaklar, Peygamber ve Harun ve İsrail'in Mesihlerinin gelişine dek cemaatin adamlarına öğretilen ilkelere göre yaşayacaklar”²³

Bu bölümde mesih kavramı çoğul şekilde kullanılarak “Harun ve İsrail'in Mesihleri” ifadesi yer alır. Bu ifadelerden cemaatin Harun'a dayalı din adamı ve Davud benzeri kral olmak üzere iki mesih bekledikleri anlaşılmaktadır. Diğer bölümlerde de yoğun bir şekilde görülen ifade, “Harun ve İsrail'in Mesih'i” şeklinde mesih kavramı tekil olarak zikredilir.²⁴

Metinlerdeki söz konusu ifadelerden yola çıkarak cemaatin iki farklı mesih veya iki farklı özelliği olan tek mesih beklentisine sahip olduğu şeklinde görüşler ileri sürülmüştür. Şam dokümanında iki mesihin zikredildiği kısım ile doğruluğu öğretecek kimseden bahsedilen bölümün benzerliği,²⁵ bazı araştırmacıları, kastedilen mesihin bir kişi olduğu kanaatine sevk etmiştir. Buna göre özellikle Şam Dokümanı tek mesih figüründen bahsetmekte ve temel görevini de doğruluğu yeniden inşa etme ve kötülük çağını sonlandırma olarak belirtmektedir. Bu anlamda ikili bir mesihçilik olmadığı gibi Davud'a dayanan bir mesih anlayışı da yoktur. Mesih, öğretmen-mesih olacaktır.²⁶

²³ 1QS 9:9-11.

²⁴ “Harun ve İsrail'in Mesih'i” ifadesi için bk. 1QSa 2:12-14; CD 12:23, 14:19; CD-B 19:10-11, 20:1; 4Q266 X, 1:12.

²⁵ CD 12:23, krş. CD 6:11.

²⁶ Philip R. Davies, “Judaism in the Dead Sea Scrolls: the Case of the Messiah” *The Dead Sea Scrolls: In Their Historical Context*, ed. Timothy H. Lim vd., Edinburg 2000, s. 230.

Araştırmacıların çoğuna göre ise Kumran metinleri açıkça iki farklı mesih tipinden söz etmektedir. Bu anlamda metinlerin bu konuda tereddütlü olduğu veya görevleri bir kişide topladığını farz etmek pek mümkün gözükmemektedir. “Harun ve İsrail’in Mesihleri” şeklindeki kullanımdan başka, özellikle metinlerin Toplum Kuralı bölümünde din adamı Mesih ile Kral-Mesih farklı kişilikler olarak tasvir edilir. Bu metne göre Tanrı, Kâhin-Mesih’i vücuda getirdiğinde o, bütün İsrail birliğinin başına geçecek, birlik toplantısında herkes saygınlık derecesine göre onun huzurunda oturacaktır. Daha sonra İsrail’in Mesih’i gelecektir. Ayrıca metin, Kâhin-Mesih’in üstünlüğünü de ima eder. Yemek için sofraya oturulduğunda önce din adamı Mesih yemeğe el uzatacak, ondan sonra İsrail’in Mesih’i ekmeğe el uzatacaktır.²⁷ Ölü Deniz Yazmaları’ndaki bu mesih anlayışı ister farklı Mesihler, ister farklı özellikteki tek mesih olarak anlaşılın, geleneksel yahudi düşüncesindeki Kral-Mesih inancının dışında bir takım farklı mesih anlayışlarının olduğunu gösterir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Eski Ahit’te Mesih kavramı karmaşık bir yapı arz etmektedir. Kumran yazmalarının ikili mesihçilik anlayışının kaynağı, Eski Ahit’te görülen bu yapının metinlerde kendini göstermesi olarak değerlendirilir. Nitekim cemaatin Mesih beklentisi, 4QTestimonia metninde olduğu gibi büyük ölçüde Eski Ahit’ten pasajların yorumlanmasına dayanmaktadır. Farklı mesih anlayışlarının sürgün sonrası erken dönemden itibaren Yahudi toplumunda var olduğunu gösteren pek çok delil söz konusudur. Özellikle Hezekiel, Zekarya ve Tarihler kitaplarında bu anlayışın yansımaları görülür. Zekarya kitabında Başkâhin Yeşu ve Zerubbabel için meshedilmiş kişiler ifadesi kullanılır.²⁸ Ayrıca Yeşu’ya mesihî özellikler atfedilmesi de din adamı Mesih anlayışına referans olarak değerlendirilir.²⁹ Bu anlamda Eski Ahit’te farklı

²⁷ 1QSa 2:11-22; İki farklı mesih görüşü için bk. John J.Collins, “the Nature of Messianism in the Light of the Dead Sea Scrolls, *The Dead Sea Scrolls:In Their Historical Context*, ed.Timothy H.Lim vd., Edinburg 2000, s.210; Joseph A., Fitzmyer, *Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls*, New York: Paulist Press, 1992, s.53-54; Florentino Garcia Martinez, “Messianic Hopes in the Qumran Writings” *The People of the Dead Sea Scrolls*, ed.Florentino Garcia Martinez, Julio Trebolle Barrera, çev.Wilfred G.E. Watson, Leiden: E.J.Brill, 1995, s.179.

²⁸ Zek. 4:14.

²⁹ bkz. Zek. 6:12-13, 3:7-8.

şekillerde nüveleri bulunan farklı mesihî figürler, geleceğe dönük beklentinin bir parçası olmuş ve çeşitli gelişim aşamalarıyla Kumran metinlerine yansımıştır.³⁰

Bazı araştırmacılara göre farklı mesih anlayışında Eski Ahit metinleri yanında Kumran cemaatinin yapısının da etkili olduğu düşünülebilir. Buna göre cemaat mensupları için doğruluk, barış, Tanrı'ya bağlanma ve topluluktaki kardeşlerine sevgi duyma gibi değerler önemliydi. Cemaatin düşüncesine göre de bu değerleri yerleştirmek Kral-Mesih'ten ziyade din adamı (kohen) bir Mesih'in yönetimi altında ancak mümkün olabilirdi. Bununla birlikte geleneksel mesih anlayışını da bütünüyle yok sayamadılar. Bu ikilemi çözmek için de Eski Ahit'ten referanslarda bulunmak suretiyle ikili bir mesih anlayışı geliştirdiler.³¹

Ölü Deniz Yazmaları'nda geleceğe dönük beklentiler içerisinde genellikle "Harun ve İsrail'in Mesih'i" olarak ifade edilen iki mesih inancının var olduğu anlaşılmaktadır. İsrail'in Mesih'i olarak tanımlanan Mesih, geleneksel Yahudi inancında beklenen Kral-Mesih'tir. Yazmalarda "Davud'un kolu", "Cemaat Prensi" ve "Asa" olarak da ifade edilmektedir. Kral-Mesih'e referanslar genelde Davud'a dayalı bir mesihçiliği vurgulamaktadır. Davud vurgusu metinlerin bir kısmında açıkça ifade edilir.³²

Metinlerin Kurtarıcı (Messianic) Kıyamet bölümünde Harun ve İsrail kelimelerinden bağımsız olarak Mesih kavramı kullanılır. Buradaki Mesih kavramından Kral-Mesih veya diğer mesihî figürlerden birinin kastedildiği net bir şekilde anlaşılmasa da söz konusu Mesih'in özelliklerinden bahsedilir. Buna göre yer ve gök Mesih'i dinleyecek, kimse kutsal olanların emirlerinden ayrılmayacaktır. Mesihî dönemde Rab, dindarları gözetecek ve doğruyu adıyla çağıracaktır. Onun ruhu, yoksulları koruyacak ve gücüyle sadık olanı yenileyecektir. O, yaralıları iyileştirecek, ölüleri diriltecek ve yoksula iyi haberler getirecektir. M.Ö birinci yüzyıl başlarında yazıldığı düşünölen bu

³⁰ Martinez, "Messianic Hopes in the Qumran Writings", s.160; John J. Collins, "What Was Distinctive About Messianic Expectation at Qumran?", *the Bible and the Dead Sea Scrolls: the Princeton Symposium on the Dead Sea Scrolls*, ed. James H. Charlesworth, Texas 2006, s. 83.

³¹ Lucatta Mowry, *the Dead Sea Scrolls and Early Church*, Chicago: The University of Chicago, 1962, s.163.

³² bkz. 4Q252 5:1-7; 4Q161 8-10:11-25; 4Q282 7:4Q285 5:1-6.

metin, İncillerde de yer alan ifadeler içermesi ve Mesih'in ölümünü ima eden pasajlar sebebiyle Yeni Ahit metinleriyle ilişkilendirilir.³³

Ölü Deniz Yazmaları'nda geleneksel Yahudi inancındaki Davud soyundan gelecek Kral-Mesih dışındaki kurtarıcı figürü, "Harun'un Mesih'i", "Yasa Yorumcusu" veya sadece "Kohen" olarak ifade edilen din adamı Mesih'tir. Söz konusu mesih bir nevi öğretmen-Mesih'tir. O zamanın sonlarına doğru doğruluğu öğretmek üzere gelecek kişidir.³⁴ Kumran yazmaları, Din adamı Mesih'e göre Davud soyundan olan Kral-Mesih'ten, onun rolünden sınırlı bir şekilde bahsetmekte ve otoritesini rahiplere bağlamaktadır. Metinlerde, İşıya kitabında "gözünün gördüğüne göre yargılamayacak, kulaklarının duyduklarına göre karar vermeyecek" ifadeleri yorumlanarak Davud soyundan olan Mesih'in, ona öğretilenler uyarınca yargılayacağı ve Rahiplerin buyruğuna göre hüküm vereceğinden bahsedilir. Onun öğreticisinin kimliği net olarak ifade edilmemekle birlikte din adamı Mesih olduğu anlaşılmaktadır.³⁵ Zira bir arada ifade edildiği bölümlerde dinsel Mesih'in Kral-Mesih'e olan üstünlüğünden bahsedilmektedir. Toplum Kuralı metninde cemaat kurulu toplantısında üyelerin hiyerarşik düzeninden bahsedilmekte ve din adamı olan Mesih'in önceliği vurgulanmaktadır.³⁶

Ölü Deniz Yazmaları'nda dördüncü mağarada bulunmuş olan Ârâmice bir metinde eskatolojik bir kurtarıcının dinî kimliğinden söz edilir:

"... O, bilgeliğini kendi kuşağının oğullarına aktaracak ve onların günahlarını affettirecek ve halkın bütün oğulları için gönderilecektir. Sözü, cennetin sözü, öğretisi Tanrı'nın dileği uyarınca olacaktır. Sonsuz güneşi parlayacak, ateşi ise dünyanın sonuna kadar yanacak ve karanlığın üzerinde parıldayacaktır. Karanlık yeryüzünde ortadan kalkacak, dipsiz karanlık kuru topraklardan çekilecektir..."³⁷

Bu bölümde ahir zamanda gelecek kurtarıcının dinî fonksiyonlarından bahsedilmektedir. Mesih kelimesi kullanılsa da metinlerin diğer kısımlarında "Harun'un Mesih'i" olarak tanımlanan din adamı Mesih'ten söz edildiği ve ona

³³ 4Q521; Luk. 4:18, 7:22; Mat. 11:4-5; Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.404; Martinez, "Messianic Hopes in the Qumran Writings", s.169-170.

³⁴ CD 6:10-11.

³⁵ 4Q161 8-10: 22-25; Yeş. 11:3; Martinez, "Messianic Hopes in the Qumran Writings", s.164.

³⁶ 1QSa (1Q28a) 2:11-22.

³⁷ 4Q541 IX, 1:1-4.

peygamberlik vasıflarının atfedildiği anlaşılmaktadır. Ölü Deniz Yazmalarının söz konusu metinlerinden anlaşıldığına göre cemaat, Davud krallığının restorasyonunu sağlayacak Kral-Masih yanında dinî ve ahlakî yapıyı yeniden düzenleyecek öğretmen veya peygamber Mesih beklentisi içerisinde olmuştur. Bu şekilde bir mesihî beklentinin yanı sıra yazmalarda geleceği ifade edilen bir peygamberden de söz edilmektedir. Bununla birlikte bu peygamberin kimliği ve eskatolojik bir anlam ifade edip etmediği konusu tartişmalıdır.

Ölü Deniz Yazmalarında Peygamber Beklentisi

Yukarıda da temas edildiği üzere bazı araştırmacılar, Josephus ve Philo gibi yazarların aktardığı bilgiler ve tarihî süreçteki Yahudi toplumunun sosyal gerçeğliğinden hareket ederek peygamberlik faaliyetinin, erken dönem peygamberlik kavramını tam karşılımasa da devam ettiğini gösteren emarelerin olduğunu savunmuşlardır. Buna göre ikinci mabet dönemi yahudileri peygamberliğin canlı olduğuna inanmaktaydılar. Gerçek peygamber de kendisini doğru bir şekilde gelecekten haber vermek suretiyle kanıtlayacaktır.³⁸ Josephus buna benzer gelecekten haber veren pek çok figürden bahseder. O Esseniler’i de gelecekten haber veren kimseler olarak tanımlar. Örneğin Essenî Yahuda’yı öngörülerinin tümü doğru çıkan bir kimse olarak tasvir eder.³⁹

Kumran cemaatinde Peygamberlik kavramı, kutsal metinlerde peygamber olarak zikredilen kimselerle sınırlı değildir. Ölü Deniz Yazmaları peygamberlik anlayışı, yazmalarda temas edilen ve ilahî iletişimi ifade eden bütün faaliyetleri kapsamaktadır. Bunlar, vizyon ve rüyaların aktarılması ve açıklanması gibi faaliyetlerdir.⁴⁰ Hz. İsa’dan önce Yahudi toplumu içerisinde nübüvvet faaliyetinde bulunan Yahya Peygamber ile Essenilerle arasındaki ilişki de tartişılan konulardan biri olmuştur. Yahya Peygamberin yaşadığı yer ile ilgili Josephus’un aktardıkları ile Ölü Deniz Yazmaları’nın bulunduğu yer, Kumran cemaatinin temizlik ritüeli ile Yahya’nın vaftiz öğretisi, resmi din anlayışına karşı çıkma, riyazete dayalı (asketik) yaşam biçimi gibi benzerlikler

³⁸ bkz. Robert Eisenman, Michael Wise, *the Dead Sea Scrolls Uncovered*, Shaftesburg 1992, s.51; George J. Brooke, “Prophecy”, *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls*, ed. Lawrence H. Schiffman, James C. Vanderkam, Oxford University Press, New York 2000, II, 695.

³⁹ Josephus, *the Antiquities*, XIII,11:2.

⁴⁰ Brooke, “Prophecy”, *EDSS*, II, 695.

dolayısıyla Yahya Peygamber, Kumran cemaati ve onların lideri olup peygamber kabul edilen Doğruluk Öğretmeni ile ilişkilendirilmiştir.⁴¹

Sosyolojik açıdan cemaat hayatında rahat bir şekilde peygamberlik faaliyeti olarak anlaşılabilir pek çok durum mevcuttur. Bunların büyük bir kısmı eskatolojik yorumlamalar gibi geleceğe dair öngörülerde bulunmak, bir kısmı ise mevcut durumu tahlil etme kabiliyetidir. Kumran metinleri ile ilgili yaygın kanaate göre, metinlerde yeni bir Tanrısal vahyi ifade edecek anlam yoktur. Bununla birlikte birkaç metnin, peygamber metinlerinde olduğu gibi vahye dayalı bir teşvik ve kınama faaliyeti olarak yorumlanabileceği kanaati söz konusudur. Bu tarz metinlere Şam Dokümanı, 4Q370 ve 11QTa,b bölümlerinde rastlanır.⁴² Ölü Deniz Yazmaları'nda peygamber ifadesi, Eski Ahit'te geçen İşaya, Yeremya, Hezekiel, Zekarya gibi peygamberler hakkında kullanılmasının ötesinde⁴³ mesh edilmiş kimselere de nispet edilir.⁴⁴ Bu kimseler de tanrısal iletişimin temsilcileri olarak tanımlanır.⁴⁵

Geleceğe dönük peygamber beklentisinin varlığını ve farklı biçimde de olsa Peygamberlik faaliyetinin devamını gösteren durumlardan birisi de Kumran metinlerinde cemaat lideri Doğruluk Öğretmenine nübüvvet özelliklerinin atfedilmesidir. Metinlerde onun Tanrı'yla olan ilişkisine vurgu yapılarak peygamberlikle ilgili ifadeler onunla özdeşleştirilir. Yazmalara göre Doğruluk Öğretmeni, Tanrı'nın, kulları olan peygamberlerin bütün kelimelerini açıklasın diye cemaate yerleştirdiği bir din görevlisidir.⁴⁶ Tanrı ona kulları olan peygamberlerin sözlerinin bütün gizemlerini bildirmiş,⁴⁷ doğru yolda olanlar için onu hakikat ve bilginin kaynağı kılmıştır.⁴⁸ O, Tanrı'nın, kalbine her şeye ilişkin bilginin kaynağını açabilsin diye anlayış

⁴¹ Joseph A. Fitzmyer, *Responses to 101*, s.106-107; Vaftizci Yahya ile Esseniler ilişkisi için bkz. Otto Betz, "Was John the Baptist an Essene" *Understanding the Dead Sea Scrolls*, ed.Hershel Shanks, New York: Random House, 1992, s.205-214.

⁴² Brooke, "Prophecy", *EDSS*, II, 697.

⁴³ bkz. 4Q174 1:15-16; CD 4:13, CD 3:21, 19:7; 4Q385b XVI, 1:2.

⁴⁴ bkz. CD 2:12, 6:1; 1QM 11:7

⁴⁵ Brooke, "Prophecy", *EDSS*, II, 697.

⁴⁶ 1QpHab 2:8-9.

⁴⁷ 1QpHab 7:4-5.

⁴⁸ 1QH 10:10.

yerleştirdiği,⁴⁹ muhteşem sırlarla ilgili bilginin yorumlayıcısı⁵⁰ ve Yasa'yı kendi cemaatine öğreten kişidir.⁵¹

Metinlerde geçen bu ifadelerden Doğruluk Öğretmeni'nin cemaat içerisinde peygamberlik otoritesini kullandığı veya cemaatin onu peygamber olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Yazmalara göre Tanrı, onu cemaatini kurması için seçmiş,⁵² kendisine bağlı olanların isteği uyarınca yaşamaları için rehberlik etmek üzere göndermiş, O da cemaatine yoldan sapanları Tanrı'nın cezalandıracağını bildirmiştir.⁵³ Onun peygamberlik rolü, bazı Eski Ahit peygamberlerinin önceki geleneği kendi toplumları için yorumlaması gibi peygamberlerin öğretilerini yorumlama biçiminde gözükmektedir. Bu Őekildeki bir yorumlama aynı zamanda peygamber tarafından alınan ilahi vahiyle ilişkilidir. Bu anlamda Peygamberlerin Tanrı'dan alıp insanlara ilettikleri mesajı tam anlamıyla anlamadıklarından hareketle Doğruluk Öğretmeninin yorumu, vahiydeki gizemleri açmak suretiyle tamamlar.⁵⁴

Doğruluk Öğretmeni'nin kimliği ile ilgili çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Kumran Yazmalarında onun kimliğini net bir Şekilde ortaya koyacak bir ifade mevcut değildir. ‘‘Davud’un filizi’’, ‘‘Yasa Yorumcusu’’, ‘‘Doğruluk Mesih’i’’ gibi bazı ifadelerin Doğruluk Öğretmeni’ne yorumlanması sonucu, onun geleceğe dönük mesihî bir figür olduğu Şeklinde görüşler mevcuttur.⁵⁵ özellikle Şam Dokümanı bölümü, bu kavramı hem gelecekle ilişkili, muhtemelen mesihî bir figür olarak, hem de hareketin kuruluşundan sonra ortaya çıkan bir kişi için kullanır.⁵⁶ Habakuk Yorumu’nda Doğruluk Öğretmeni’nin Kötü Rahip ile karşılaştırılması ve aralarındaki mücadelenin anlatımı⁵⁷ onun geçmiş dönemde yaşamış tarihsel bir kişi olduğu izlenimi vermektedir.

⁴⁹ 1QH 10:17-18.

⁵⁰ 1QH 10:13.

⁵¹ 1Q14 8-10.

⁵² 4Q171 3:13-16.

⁵³ CD 1:10-13.

⁵⁴ Brooke, ‘‘Prophecy’’, *EDSS*, II, 699.

⁵⁵ Joseph A. Fitzmyer, *Responses to 101 Questions*, s.57.

⁵⁶ bkz. CD 1:10-11: ‘‘Tanrı içtenlikle kendisine bağlı kalan İsraililerin işlerini izledi ve onlara kendi isteği uyarınca yaşamaları için rehberlik edecek olan Doğruluk Öğretmeni’ni gönderdi ‘‘; CD-B 20:1; ‘‘Dead Sea Sect’’, *EJd*, V, 508.

⁵⁷ bkz. 1QpHab 1:13, 2:2, 5:10, 7:4, 8:3, 9:9-10, 11:4-5,

Doğruluk Öğretmeni'nin tarihsel kimliğini tanımlamak için çeşitli tezler söz konusu olmuştur. Buna göre Doğruluk Öğretmeni'ni M.Ö 175 senesinde görevden alınan rahip III. Onias, Zadok ailesinden bir rahip, Yahya peygamber, İsa peygamber gibi tarihsel şahsiyetlerle özdeşleştiren görüşler ortaya konmuştur.⁵⁸ Yazmalardaki ifadelerden hareketle tarihsel kimliğiyle ilgili kesin bir sonuca varılamasa da Doğruluk Öğretmeni'nin, Kumran cemaati içerisinde peygamberlik faaliyeti yapan, bu otoriteyi kullanan ve kendisine inananlar tarafından peygamber olarak kabul edilen birisi olduğu anlaşılmaktadır. Onun kurtarıcılık özelliğini ifade eden pasajlar, genel olarak Yahudi toplumunda, özelde Kumran cemaatinde yoğun bir şekilde görülen çeşitli kategorilerdeki beklentilerin, onun şahsında gerçekleştiği düşüncesinin yansımasıdır.

Yukarıda da belirtildiği üzere eskatolojik beklentilerin yoğun olduğu bir dönemde varlık gösteren Kumran cemaati, Peygamberlerin önceden bildirdikleri olayların gerçekleşmesini umarak yaşamaktaydılar.⁵⁹ Peygamberlerin mesajı, geleceğe dönük cemaatin hayatı ve zamanını tanımlama olarak anlaşılmıştır. Peygamberlerin, zamanın sonunda meydana gelecek olayları tasvir eden kimseler olarak algılanmasına ilaveten onlara söz konusu dönemde Tanrı'nın temsilcisi nazarıyla bakılmıştır.⁶⁰ Bu anlamda cemaat, peygamber kitaplarını geleceğe dönük olarak yorumlamak suretiyle çeşitli kategorilerde kurtarıcı beklentisi içerisinde olmuştur.

Kumran cemaatinin geleceğe dönük beklentileri arasında daha sonra şekillenen rabbinik Yahudi inancından farklı bir biçimde iki mesih ve bir peygamber beklentisi söz konusudur. Ölü Deniz Yazmaları'nın 4QTestimonia olarak adlandırılan ve Hıristiyan gelenek tarafından Mesih'e işaret olarak değerlendirilen bölümü, Kutsal Kitap'tan bazı pasajları yorumlamak suretiyle cemaatin söz konusu üç kurtarıcı beklentisini de bir arada zikreder. Öncelikle Tesniye 18:18-19'dan alıntı yaparak "Musa gibi bir Peygamber"⁶¹ ifadesini yorumlayarak zamanın sonlarında gelecek peygambere işaret eder. Sayılar 24:15-17 bölümünde Beor oğlu Bal'am'ın kehaneti olarak aktarılan

⁵⁸ Michael, A.Knibb, "Teacher of Righteousness", *EDSS*, Oxford 2000, II, 921; Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.45; Fitzmyer, *Responses to 101 Questions*, s.56; Kazez, *Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları*, s.66-68.

⁵⁹ Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.107.

⁶⁰ Brooke, "Prophecy", *EDSS*, II, 697.

⁶¹ Tes.18:18-19: "Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurdıklarımın hepsini onlara bildirecek. Benim adıma konuşan peygamberin sözlerini dinlemeyeni ben cezalandıracağım."

“Yakup’tan çıkacak bir yıldız”⁶² ifadesi de Kral-Mesih beklentisi şeklinde yorumlanmıştır. Son olarak da Tesniye 33:8-11 bۆlümü⁶³ Levililer’in ve Ráhip-Mesih’in kutsaması şeklinde din adamı olan Mesih’e işaret edilir.⁶⁴

Yazmaların Toplum Kuralları bۆlümünde iki Mesih ve Peygamber beklentisi açık bir şekilde yer alır:

“Onlar kendi gۆnüllerinin inatçılığı yolunda yۆrۆmek adına Yasa’nın ۆđütlerinden sapmayacaklar, Peygamber ve Harun ve İsrail’in Mesihlerinin gelişine dek cemaatin adamlarına ۆđretilen ilkelere gۆre yaşayacaklar”⁶⁵

Görۆldüđü üzere mesih beklentisinin dışında bir ahir zaman peygamberinden bahsedilmektedir. Sۆz konusu “beklenen peygamber” ifadesinden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin çeşitli gۆrüşler ortaya konmuştur. Araştırmacılar, Yahudi geleneği içerisinde bu beklentiye tekaböl edecek iki olasılık üzerinde dururlar. Birincisi Tesniye 18’de ifade edilen “Musa gibi bir peygamber”, ikincisi de Malaki 4:5’de sۆz edilen⁶⁶ dۆnmesi beklenen İlya’dır (İlyas Peygamber).⁶⁷ Adı geçen bu ahir zaman peygamberi, I Makkabiler kitabında bahsi geçen gۆnlerin sonunda İsrail’e gۆnderilecek olan peygamber ile de özdeşleştirilir.⁶⁸

⁶² Say. 24:15-17: “Sonra Balam řu bildiriyi ilettili: Beor oğlu Balam, gۆzleri açılmış olan, Tanrı’nın sۆzlerini duyan, Yüceler Yücesi’nin bilgisine kavuşan, her şeye gücü yetenin gۆrümelerini gۆren, yere kapanan, Tanrı’nın gۆzlerini açığı kişi bildiriyor: Onu gۆrüyorum, ama şimdilik değil, ona bakıyorum, ama yakından değil. Yakup’tan bir yıldız çıkacak, İsrail’den bir önder yۆkselecek. Moavlular’ın alınlarını şetoğulları’nın başlarını ezecek.”

⁶³ Tes. 33:8-11 “Levi için de şöyle dedi: Ya Rab, Tummim’in ve Urim’in sadık kulun içindir. Onu Massa’da denedin, Meriva sularında onunla tartıştın. O annesi ve babası için, onları saymıyorum dedi. Kardeşlerini tanımadı, çocuklarını bilmedi. Ama senin sۆzünü tuttu ve antlaşmana bağlı kaldı...”

⁶⁴ 4Q175; bkz. Martinez, “Messianic Hopes in the Qumran Writings”, s.186; Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.514; Fitzmyer, *Responses to 101 Questions*, s.54.

⁶⁵ 1QS 9:9-11.

⁶⁶ Mal.4:5: “Rabb’in büyük ve korkunç gۆnü gelmeden önce size Peygamber İlya’yı gۆndereceđim.”

⁶⁷ Collins, “What Was Distinctive About Messianic Expectation at Qumran?”, , II, 90.

⁶⁸ 1Mak. 4:46, 14:41; krş.Yuh.1:21; Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.110; Collins, “What Was Distinctive About Messianic Expectation at Qumran?”, II, 88.

Yazmalarda bazı Eski Ahit pasajlarının yorumlanması yoluyla geleceğe dair kurtarıcı figürlerinden bir kısmının “haberci, müjdecî” vasfına vurgu yapıldığı görülür. İşaya kitabında bahsi geçen iyi haberler getiren müjdecî⁶⁹ “meshedilen ruh” olarak yorumlanır. Daniel kitabında söz edilen “meshedilen biri, bir prens”⁷⁰ ifadeleri de söz konusu haberciye hamledilir. İşaya kitabında meshedilen müjdecî ifadesinde⁷¹ de “haberci, müjdecî” özelliği üzerinde durulur.⁷² Collins, metinlerde iyi haberler getiren kişi, meshedilmiş ruh olarak tasvir edilen figürün beklenen peygamber olduğu kanaatindedir. Aynı zamanda o, bu peygamberin Malaki 4:5’te ifade edilen döneceği beklenen İlya olmasını olası görür.⁷³ Fakat Kumran yazmalarının Tesniye 18’i beklenen ahir zaman peygamberini tanımlamak üzere yorumlamaları, söz konusu peygamberin, döneceği düşünülen İlya peygamber dışında “Musa gibi bir Peygamber” olarak anlaşıldığını gösterir.⁷⁴

Toplum kuralları bölümünde iki mesih ile beraber ifade edilen peygamber beklentisinin tarihsel bir kişilikte gerçekleşip gerçekleşmediği konusu da tartışılır. Bir görüşe göre bu mesihsel Peygamber’e atfedilen görevler Kumran cemaatinin Doğruluk Öğretmeni’nden bekledikleriyle örtüşmektedir. Bu sebeple cemaatin, yaşadıkları dönemde bir peygamber beklemiş olmaları yerine bu beklentinin Doğruluk Öğretmeni’nde gerçekleşmiş olduğuna inandıkları varsayılır. En azından cemaatin bir kısmı eskatolojik peygamberi Öğretmen ile özdeşleştirmekteydi.⁷⁵ Bir diğer görüşe göre beklenen peygamber geleceğe dönük kurtarıcı bir figürdür. Buna göre her ne kadar IQS bölümündeki bu ifadeden mesihsel bir kişilik olup olmadığını tespit etmek güç olsa da

⁶⁹ İşa. 52:7: “ Dağları aşır gelen müjdecinin ayakları ne güzeldir! O müjdecî ki esenlik duyuruyor. İyilik müjdesi getiriyor, kurtuluş haberi veriyor. Siyon halkına “Tanrınız egemenlik sürüyor” diye ilan ediyor.”

⁷⁰ Dan. 9:25: “Şunu bil ve anla: Yeruşalim’i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden meshedilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta geçecek...”

⁷¹ İşa. 61:1: “Rab Yahve’nin ruhu üzerimde. Çünkü yoksullara müjde iletmem için beni O meshetti.”

⁷² bk.11Q13

⁷³ Collins, “What Was Distinctive About Messianic Expectation at Qumran?”, II, 89.

⁷⁴ Martinez, “Messianic Hopes in the Qumran Writings”, s.186; Brooke, “Prophecy”, *EDSS*, II, 696.

⁷⁵ Vermes, *Ölü Deniz Parşömenleri*, s.110-111; Brooke, “Prophecy”, *EDSS*, II, 697.

mesihler ile birlikte zikredilmesi ve diğer b6l6mler dikkate alındığında geleceğe d6n6k beklenen bir kurtarıcı olması daha muhtemel g6z6kmektedir.⁷⁶

Beklenen peygambere, geleceğe d6n6k beklentiyi ifade etmek 6zere yazmaların başka b6l6mlerinde de temas edilmektedir. Musa Apokrifonu b6l6m6nde "...Tanrı'nın kendi peygamberinin ağzından size buyurduğu her şeye uyacaksınız..."⁷⁷ İfadelerinden s6z edilen peygamberden maksadın diğer b6l6mlerde bahsedilen eskatolojik peygamber olması kuvvetle muhtemeldir.⁷⁸

S6z konusu eskatolojik peygamber kavramının, metinlerde zamanın sonlarında doğruluğu 6đretecek olan "Yasa Yorumcusu" ve peygamberlik 6zelliği olan "haberci" kavramlarıyla ilgili olduğu d6ř6n6l6r. O diğer bir b6l6mde "ruh tarafından meshedilen elçi" olarak tasvir edilir.⁷⁹ Peygamber'in mesih kavramı ile ifade edilmesi ve mesihsel 6zellikler atfedilmesi toplum açısından yabancı bir durum değildi. Zira Kumran'da Musa ve diğer peygamberler için Kutsal metinlerdeki ifadelere paralel řekilde⁸⁰ meshedilmiş kişi unvanı kullanılmaktaydı.⁸¹

6l6 Deniz Yazmaları'nda mesihsel bir karakter olarak tasvir edilen "Yasa Yorumcusu", eskatolojik peygamberi tanımlayan bir ifade olarak da yorumlanmıştır. şam Dok6manı'nda, Sayılar kitabında bahsedilen "Yakup'tan çıkacak yıldız" ifadesi Yasa Yorumcusu'na atfedilir.⁸² Aynı şekilde 4QFlorilegium'da Yasa Yorumcusu, mesihî karakterde gelecekte beklenen bir fig6r olarak ifade edilir.⁸³ Bununla birlikte şam Dok6manı'nın diğer bir b6l6m6nde Sayılar kitabında s6z edilen "Asa"⁸⁴ Yasa Yorumcusu olarak tanımlanır ve hakkında "Asa, zamanın sonlarında onlara doğruluğu 6đretecek kişinin gelişine dek, onlara k6t6l6k çağında y6r6melerini s6yleyendir" ifadesi kullanılır.⁸⁵ Araştırmacıların bir kısmı Bu ifadelerden yola çıkarak Yasa Yorumcusu'nu geçmişe ait bir fig6r olarak değerlendirip Doğruluk 6đretmeni ile 6zdeşleştirir. Van der

⁷⁶ Martinez, "Messianic Hopes in the Qumran Writings", s.178.

⁷⁷ 4Q375 1:1-2

⁷⁸ Martinez, "Messianic Hopes in the Qumran Writings", s.181.

⁷⁹ 11Q13 2:18.

⁸⁰ Mez. 105:15: "Meshettiklerime dokunmayın, Peygamberlerime k6t6l6k etmeyin! dedi."

⁸¹ Martinez, "Messianic Hopes in the Qumran Writings", s.186.

⁸² CD 7:18-21; Say. 24:17.

⁸³ 4Q174 1:11-12.

⁸⁴ Say. 21:18: " O kuyu ki, onu 6nderlerle halkın soyluları Asayla, değnekle kazdılar..."

⁸⁵ CD 6:7-11

Woude, her iki ifaden de tarihsel bir kişilik olarak peygamberin kastedildiğini ve bu Peygamber'in Mesihlerin habercisi olduğunu ileri sürer. Martinez'e göre ise sözü edilen Peygamber geçmişte tarihsel bir kişilik ile özdeşleştirilmiş olabilir. Muhtemelen Doğruluk öğretmeni de Musa gibi bir peygamber olarak algılanmıştır. Bununla birlikte söz konusu peygamberin geleceğe dönük mesihsel bir figür olarak anlaşılması gerekir.⁸⁶ Ölü Deniz Yazmaları'nda mesihler ile birlikte anılan ve kurtarıcı rolü verilen peygamber, ister tarihsel bir kişilik ile özdeşleştirilsin, ister geleceğe dair bir beklentinin parçasını oluştursun, tarihsel açıdan bir peygamber beklentisinin varlığını gösterir.

Değerlendirme

Dinlerin çoğunda yer alan zamanın sonlarında gelecek kurtarıcı beklentisi Yahudiliğin de temel inançlarından biridir. Geleneksel Yahudilikte her ne kadar etnisite merkezli bir anlayışla beklenen Mesih İsrailoğullarının kurtuluşunu sağlayacak bir kral şeklinde tezahür etmiş olsa da tarihî süreçte bundan farklı beklentiler söz konusu olmuş ve mesihî beklenti peygamberlik özellikleriyle de ilişkilendirilmiştir. Bu farklı kurtarıcı inançlarına Eski Ahit metinlerindeki bazı ifadelerin kaynaklık ettiği görülür. Tesniye 18 de belirtilen Musa gibi peygamber beklentisinin Yahudi tarihi boyunca bir yansımasının görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu peygamber Tanrının kelamına sahip olacak ve onun buyruklarını insanlara iletacaktır. Bu çerçevede gerek Eski Ahit metinlerinde gerekse toplumsal hayatta beklenen kurtarıcı, siyasî hâkimiyeti sağlayacak kral kimliğinin yanı sıra, dinî ve ahlâkî yapıyı düzenleyecek peygamber ve öğretmen kimliklerini de şahsında toplayan bir kişilik olduğu görülür.

Mesihî beklentinin peygamberlikle ilişkisini gösteren emarelerden biri de tarihî bakımdan gerçekleşen pek çok mesihî harekette peygamberliğe ilişkin kavramları kullanılmasıdır. Bu hareketlerin diğer mesihî hareketlerden farkı liderlerinin peygamberlik iddia etmeleri ve bunun toplumda kabul edilerek geniş bir inanan kitle oluşturmasıdır. Bu bakımdan söz konusu peygamberlik hareketleri, yahudi toplumunda peygamberliğin işlevselliğini kaybetmediğine ve geleceğe dönük beklentiler içerisinde bir peygamber gelmesi umudunun varlığına işaret olarak değerlendirilebilir.

Yahudi tarihinde söz konusu farklı anlayışları yansıtan hususlardan biri de geleceğe dönük peygamber beklentisini ortaya koyacak şekilde Ölü Deniz Yazmaları'nda yer alan gelecek öngörüleridir. Geleneksel Yahudilikten farklı olarak Ölü Deniz Yazmaları'nda iki Mesih ve peygamber beklentisi açıkça ifade edilir. Bu

⁸⁶ Martinez, "Messianic Hopes in the Qumran Writings", s.187-188.

bağlamda söz konusu metinlerde Davud krallığının restorasyonunu sağlayacak Kral-Mesih yanında dinî ve ahlakî yapıyı yeniden düzenleyecek öğretmen veya peygamber Mesih beklentisine temas edildiği görülmüştür. Bu iki Mesih beklentisinin yanı sıra muhtemelen Tesniye 18'den hareketle yazmalarda bir peygamber beklentisine de açıkça yer verilmiştir.

Bütün bu bilgiler Yahudi toplumunda milattan sonraki dönemlere kadar bir peygamber beklentisinin varlığını veya en azından mesihî beklentinin peygamberlikle ilişkili olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Önceki dinlerin aksine geleceğe dair bir kurtarıcı beklentisine yer vermeyen Kur'an, ana muhatapları arasında olan Ehl-i Kitap kategorisinin bir bölümünü oluşturan Yahudilerin kurtarıcı beklentisine temas etmekte, bu beklentiyi peygamberlikle ilişkilendirmekte ve Hz. Muhammed'in nübüvvetiyle gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda onun, öncekilerin kitaplarında yer aldığı, Benî İsrail bilginlerince vasıflarıyla bilinmesinin insanlar için bir delil oluşturduğu (eş-Şuarâ 26/196-197), nübüvvetine dair bilgilerin Ehl-i Kitap'ın ellerinde mevcut Tevrat ve İncil'de yazılı olduğu (el-A'râf 7/157), kendilerine kitap verilenlerin onu kendi öz oğullarını bildikleri gibi tanıdığı (el-Bakara 2/146; el-En'âm 6/20) ifade edilir. Kur'an, bu ayetlerle açıkça Hz. Muhammed'in peygamberliğini nübüvvetin bir devamı olarak açıklamış ve peygamberlerin sonuncusu olması bakımından önceki dinî metinlerde haber verildiğini bildirmiştir.

Bu çerçevede gerek Tanah'taki Musa gibi bir peygamber beklentisini ifade eden ve mesihî beklentiyi peygamberlikle ilişkilendiren bölümler gerek Ölü Deniz Yazmalarındaki buna ilişkin ifadeler ve açık bir şekilde eskatolojik bir peygamberin geleceğini vurgulayan bölümler, Kur'an'ın İsrailoğullarına dair verdiği bu bilgileri teyid edici mahiyettedir. Bu bağlamda Kur'an'da Hz. Muhammed'in son peygamber oluşuna ve önceki metinlerde haber verildiğine ilişkin ifadeler, tarihî bir gerçekliğe ve sosyal olguya dayanmaktadır. Zira İslâm öncesi ortaya çıkmış dinlerin çoğunda ahir zamanda gelecek bir kurtarıcı inancı benimsenip devam etmiş ve bu inancın yansımaları tarih boyunca söz konusu toplumlarda görülmüştür. Bununla birlikte her dinî gelenek, beklenen kurtarıcıyı kendi tarihî şartları ve geliştirmiş olduğu inançlar doğrultusunda tanımlamıştır. Bu çerçevede Kur'an, tebşirata dair ayetleriyle muhatapı durumundaki Yahudilerin geleceğe dönük beklentilerine ilişkin tarihî ve sosyal gerçekliğe temas ederek ve yeniden düzenleyerek bu beklentiyi Hz. Peygamber ile özdeşleştirmiştir.